

A selmeci főiskolások és az 1910-es helyi országgyűlésiképviselő-választás I.

1910. június 1-jén Selmecbányán – a magyarországi Selmecen utolsó rendes – országgyűlésiképviselő-választást tartottak. Ez a szerdai napon volt választás országos hírverést is kapott. A főiskolai hallgatóknak és oktatóknak is köszönhetően Heincz Hugó megválasztott képviselő, valamint Kuti István selmeci lapszerkesztő és rendőrfőkapitány nevét megismerhette az ország. Dulakodás, macskazene, figyelmeztető lövés, nyílt levelek, botrány, diáksztrájk, iskolabezárás: mi történt 110 évvel ezelőtt a békés, ősi bányavárosban?

Az 1910-es országos képviselő-választáson lényegében a dualista pártpolitikai rendszerre jellemző két nagy csoportosulás, az 67-esek és a 48-asok (függetlenségek) álltak egymással szemben.

A 67-esek a kiegyezés, vagyis a dualista államrend pártján álltak, vezetőjük *gróf Tisza István* volt és az 1910-es választáson Nemzeti Munkapárt néven indultak. E párt színében Selmecbányán 1910-ben két jelölt lépett fel: Heincz Hugó (1848–1910) selmeci születésű polgár, ügyvéd és *Pallavicini György* őrgrof (1881–1946). Mindketten 67-esek és korábban selmeci országgyűlési képviselők voltak.

Heincz Hugót először 1901-ben választották selmeci képviselőnek és *Mikszáth Kálmán*, korábbi selmeci evangélikus líceumi osztálytárs ekkor Heincz képviselőtársává is vált.¹ Az 1910-es választást a Nemzeti Munkapárt nyerte meg, így e politikai tömörülés az akkor átadott fővárosi Országház pompás új épületében kormánypárttá vált.

Korteskedő főiskolások

Az 1910-es selmeci kampányban – korteskedésben – élénken vett részt a főiskolai ifjúság, elsősorban a választott vezetőik révén. A főiskola rektora, *Vadas Jenő* miniszteri tanácsos, a főiskola hirdetőtábláján figyelmeztetést tett ugyan közzé, hogy a fiatalság tartózkodjék a politizálástól, a politikai pártok gyűlése-

in való részvételtől, körmeneteiben való megjelenéstől, ám e figyelmeztetés a választási mozgalmak izgalmi közepete csak figyelmeztetés maradt.²

A képviselő-jelöltséget április közepén olyannyira fontosnak tartották, hogy a főiskolai választópolgárok Selmec országgyűlési képviselőjelöltjének pártonkívüli programmal *dr. Lecső (Lecső) László* IV. éves bányajogászt jelölték

Ballagás Selmecbányán, a Fritz-ház előtt, 1910 körül

és ezt plakátokon városszerte hirdették is. Az áprilisi valétagyűlés mellett, ahol elnöknek *Mészáros György* bányamérnök-hallgatót jelölték, még erre is jutott ideje az ifjúságnak.³

A vizsgák és a bankett mellett, április végén a főiskolások egy csoportja a plakátozáson túl tüntetéssel is kifejezte politikai véleményét: „... huszonhatedikén este *Rudnay Béla*, a korponai kerület egyik képviselőjelöltje kortes útjából hazatérve városunkon kocsizott át. Kocsija fel volt virágozva, ez feltűnt, s amikor egy csoport főiskolai hallgató észrevette, a Honvéd utcában tüntetést rendeztek ellene s tojásokkal megdobálták.”⁴

Időközben Selmecen létrejött a Heincz Hugót támogatók csoportja és

május elején megalakult *Pallavicini György* őrgrof tábora is. *Pető János* ifjúsági kör elnök is részt vett abban a fővárosba ment küldöttségben, mely az őrgrof képviselőjelöltként való fellépését kérte. *Pallavicini* ugyanis húzódozott a selmeci képviselőségtől, többször kijelentette, hogy nem kíván *Heincz Hugó* ellenében fellépni és győzelme esetén sem veszi át a selmeci mandátumot.⁵ Ennek ellenére május elején megalakult az őrgrofot támogató selmeci szervezőbizottság, benne *Pető János* ifjúsági kör elnökkel.

Mi volt az oka, hogy az ifjúság vezetője ilyen nyílt és határozott politikai kiállást tett egy képviselőjelölt mellett? A választ maga *Pető János* adta meg 1910. augusztusban: „*Természetes, hogy az ifjúságra nézve nem volt közömbös,*

*hogy ki lesz Selmec város képviselője, hanem minden rendelkezésére álló eszközzel oda törekedett, hogy a főiskolai hallgatókból élő bányavárost olyan egyén képviselje, kinek személye biztosítékot nyújt arra, hogy a főiskolai hallgatókat a jelen barbár vizsgarendszer mellett megvédi, bajaikban megsegíti. [...] A két jelölt közül annak a zászlója alá csoportosult, kinek személyében az ifjúság a relegátiórémmel [vizsgarendszer miatti kitiltással, eltávolítással] szemben pártfogót, protektort vél bírhatni. Ezt a jelöltet *Pallavicini Györgyben* látta volt, aki az elmúlt alkalomban Selmec városát képviselte s ki képviselősége alatt az ifjúságot érdeklő nem kevesebb, mint 187 ügyben járt el rövid három év alatt kedvezően.”⁶ Világos be-*

¹ *Országgyűlési almanach 1901–1906.* (szerk. Sturm Albert). Budapest, 1901. 275. (Heincz) és 319. (Mikszáth); *Irodalomtörténeti Közlemények*, 99. (1995) 3–4. sz. 405.

² *Selmecbányai Hírlap*, 20. (1910) 25. sz. 3. (jún. 19.).

³ *Selmecbányai Hírlap*, 20. (1910) 16. sz. 5. (ápr. 17.).

⁴ *Selmecbányai Hírlap*, 20. (1910) 18. sz. 2. (máj. 1.).

⁵ *Selmecbányai Hírlap*, 20. (1910) 21. sz. 2. (máj. 22.).

⁶ *A Bányá*, 3. (1910) 35. sz. 2–3. (aug. 28.).

széd, a főiskolások képviselője tehát az életkorban hozzájuk közelebb álló örgróftól a főiskolai vizsgarendszert enyhítő módosítást remélt.

Heincz Hugótól, annak ellenére, hogy támogatta az akadémiai ifjúságot, illet kevésbé várhattak, mert a szerző oldalági rokonaként, egy családi visszaemlékezés szerint „Nagyon komoly és ideges ember volt. Szokása, hogy szemét mindig behunyta.”⁷

Ugyanakkor nem volt az ifjúság elensége, sőt: Heincz Hugó és Schwartz Ottó akadémiai tanár 1903 júniusában az Akadémiai Kör házalapja javára rendezett „Tarka Színpad” műkedvelői előadáson 10-10 korona többlettámogatást adtak.⁸ 1903 októberében pedig az akadémiai ifjúság a Hungáriában tartotta első hivatalos estélyét, ahol ifj. Rónai György elnök megnyitó beszédet mondott, majd Vadas Jenő igazgató intézett szép beszédet az ifjúsághoz és „Heincz Hugó országos képviselő szintén az ifjúságot éllette.”⁹

Az 1910. évhez visszatérve, Heincz Hugó a programbeszédét május 8-án akarta elmondani, de ez a főiskolások egy csoportja miatt nem ment simán, ezért másnap, írásban is közreadta és abban valóban nem szerepelt a főiskolai vizsgarendszer kérdése. Lokálpatriótaként ugyanakkor a főiskolát megemlítette, utalva a Kémiai Palota kezdődő építésére is: „Úgy a történelmi fejlődés, mint maga a természet egyaránt arra predesztinálják szülővárosomat, hogy

egy virágzó iskolavárossá váljék. Örömmel látjuk a bányászati és erdészeti főiskolának nagymérvű fejlődését és hálás szívvel mondunk a kormánynak köszönetet az újabb beruházási tökéért is.”¹⁰

Dramai események a vigadónál, komédia az utcán

A *Selmecbányai Hírlap* – Kuti István főszerkesztő és rendőrfőkapitány tudtával – május 8-án arra figyelmeztette „mindkét pártot, hogy a visszaélésektől, a zavargásoktól, az atrocitásoktól tartózkodjanak úgy a pártok, mint a pártok tagjai. Nem szabad megtörténnie annak, hogy a választási harc elmérgesedjék s

gadó előtt óriási tüntetéssel fogadta és sárral megdobálta mindkettőjüket.

A vigadó nagytermében oly lármát csinált a fiatalság Heincz Hugó programbeszédje alatt, hogy a beszédből alig lehetett egy-egy szót hallani. A gyűlést Vitális István pártelnök a következő beszéddel nyitotta meg.

T. Polgártársak! Ez az első lépésem az aktív politika terén s mindjárt az első lépésnél sarat dobott reám az az aranyifjúság, amelynek kiképeztetéséért a munkára rendelt 8 órán kívül nem egyszer a szórakozásra való 8 órát is munkában töltöttem. A szomorú tény megrendített, de nem rémített meg,

Az Akadémiai Kör tagjai 1877 táján

társadalmi életünkbe is ellentétet vigyen be, s különösen figyelmeztetjük a fiatalságot, hogy a politikai ellenfelek küzdelmébe ne avatkozzék, mivel az tisztán a választók dolga.”¹¹ Ez a figyelmeztetés nem ért célt és ezzel a főiskola életében páratlan események láncolata következett be. Pallavicini nem akart Selmecen képviselőjelöltként fellépni, őt viszont az ifjúság vezetője kapacitálta. Ugyanakkor Heincz Hugó fellépett, őt azonban az ifjúság (vezetője) nem támogatta. Ebből adódtak a bonyodalmak.

Heincz Hugó május 8-án (vasárnap) programbeszédet hirdetett. A programbeszéd meghallgatására mintegy 350 szavazó jelent meg a vigadó¹² nagytermében. „A pártvezetőség, mivel úgy hírlett, hogy a beszéd megtartását megakarják zavarni, úgy intézkedett, hogy a terembe csak választók mehessenek be.

A főiskolai fiatalság egy része azonban azzal az érveléssel, hogy a terembe mindenkinek joga van bemenni, erőszakkal behatolt a nagyterembe. Amikor Heincz Hugó jelöltet Vitális István dr. pártelnök lakásáról beszédje megtartására a vigadóba kísérte, a fiatalság a vi-

gadó előtt óriási tüntetéssel fogadta és sárral megdobálta mindkettőjüket.”¹³

Vitális István, a későbbi főiskolai tanár 1910-ben az evangélikus líceumban tanított és Heincz Hugó selmeci lakása ekkor az Erzsébet-téren¹⁴ volt, így nem kellett sokat gyalogolniuk a ma már nem létező vigadóig. A vigadón belüli helyzet ostromállapotra utalt: „...ablakokon és mellékbejárókon behatolva a terembe, mintegy háromszáz főiskolai hallgató fülsiketítő lármával, sípollással lebetetlenné tette a gyűlés lefolyását, a programbeszéd megtartását. A karzatról tojással, sőt kövel dobáltak le a közönségre.”¹⁵

A gyűlés feloszlott, szitkozódások és köpdősések mellett Heincz Hugót hívei hazakísérték, de az utca ezután sem csendesedett el. „A gyűlés megzavarása után két kövér sertést vezetett végig a városban a fiatalság egy része a Heincz-párt (piros) tollaival feldíszítve. A szamarat fel-felszólították, hogy tartsa meg programbeszédét, a dísznókat királyi tanácsossággal kínálgatták.”¹⁶

Erről a nem mindennapi véleménynyilvánításról a fővárosi sajtó, így a *Pesti Hírlap* is szenzációként tudósított: „A fiatalság tüntető sétára indult a vá-

⁷ Fricz Molnár Péter: Király Irén családtörténeti visszaemlékezése. In: *Turul*, 92. (2019) 4. sz. 181. A szerző selmeci szepapja, Fritz Pál János (1842–1914) főbányatanácsos másodfokú unokatestvére volt Heincz Hugó.

⁸ *Selmecbányai Híradó*, 13. (1903) 28. sz. 3. (júl. 12.).

⁹ *Selmecbányai Híradó*, 13. (1903) 42. sz. 4. (okt. 18.).

¹⁰ *Selmecbányai Hírlap*, 20. (1910) 20. sz. melléklet (máj. 15.).

¹¹ *Selmecbányai Hírlap*, 20. (1910) 19. sz. 3. (máj. 8.).

¹² Városi és főiskolai rendezvények, bálók, szakestélyek helyszíne volt, de az 1910-es képviselő-választást is itt tartották meg. Winterstein Bernát évtizedekig a vigadó bérlője volt, így a helyiek használták a „Wintri” vagy a „Winterstein bálterme” nevet is. Az épület ma már nincs meg, elbontották.

¹³ *Selmecbányai Hírlap*, 20. (1910) 20. sz. 4. (máj. 15.).

¹⁴ Nehoda Jenőné, Hencz Klára gyászjelentését lásd a Pannon Digitális Egyesített Archivumban (<https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/439337> hozzáférés: 2020. jan. 28.).

¹⁵ *Selmecbányai Hírlap*, 20. (1910) 25. sz. 3. (jún. 19.).

¹⁶ *Selmecbányai Hírlap*, 20. (1910) 25. sz. 3. (jún. 19.).

rosban. A menet élén egy dísznót és egy számarat vezettek, mind a két állat háttára pedig plakátokat akasztottak ezzel a fölírással: *Heincz Hugó főkortesei! Ez a tüntető séta minden komolyabb incidens nélkül csakhamar be is fejeződött, úgy, hogy még a rendőrség sem talált okot a beavatkozásra.*¹⁷

A tömegben elhangzott azonban más is: „Egyik tekintélyes polgártársunk (=Heincz Hugó) ellen »jogos felháborodásban« intézett macskazenés tüntetés alkalmával hangzott egy tüntető ifjú ajkáról, amidőn őt e rendőrtisztviselő (=Kuti István) a törvényre és következményeire figyelmeztette, ez a címikus kijelentés, hogy »Selmecbányán nincs törvény!«”

Ez a három szó további feszültségek forrásává vált a későbbiekben. Heincz Hugó másnap a helyi újságban némi iróniával kezdve közölte programját: „Egy sajnálatos incidens tette lehetetlenné programbeszédem megtartását e hó 8-án, amikor meghallgatásom végett oly sokan voltak szívesek megjelenésükkel megtisztelni. Visszaélnék jószágukkal, ha Önöket egy újabb összejövetelre felkérném. Szíveskedjenek ehelyett figyelemre méltatni ezen nyílt leveletem, amelyben összevontva írom meg azt, amit e hó 8-án szóval előadni és bővebben kifejteni akartam.”¹⁸

Nyílt levelek, macskazene, kódobálás, lövöldözés

Egy hét múlva, május 15-én „Selmecbányán nincs törvény” címmel Kuti István „Egy polgár” álnév alatt cikket jelentetett meg az általa szerkesztett helyi lapban. A május 8-ai eseményeket kifogásolva „Előre kell bocsájtanunk azt, hogy e tüntetést és általában a tüntetéseket nem a főiskolai ifjúság rendezte és rendezi, hanem a főiskolai ifjúság egy töredéke, mondjunk sokat: a negyedrésze, mely az alsóbb fokú iskolák söpredékével és inasokkal együtt egész hatalommá nőtte ki magát. [...] Nem az a célunk tehát, hogy mi az egész ifjúság ellen keljünk ki, melynek nagy részét a város minden polgára becsüli és tiszteli, hanem hogy már egyszer felemeljük szavunkat és kifejezést adjunk az egész polgárság azon fájdalmas érzésének, hogy az ifjúság egy töredékének terrorizmusát nem tűrjük, nem tűr-

hetjük. [...] Megértjük a jogos felháborodást, értjük az ifjúságnak mindig az ellenzék felé hajló érzelmeit, különösen, ha a körülmények is hozzájárulnak. [...] Nem értjük azt, hogy mi készíti a töredéket arra, hogy »jogos felháborodásból« politikai csend mellett [...] Heteken át megzavarja a csendes éjjeli nyugalmat, kizárja a vendéglőkből a polgárt és még az utcán is inzultálja a nőket, akiknek még a vadember is megadja a tiszteletet. Nem értjük, hogy mily jogon avatkozik bele a pártok küzdelmeibe és nem engedi megnyilatkozni a szavazó polgárok érzelmét, akaratát, amikor éppen az ifjúság hirdeti a szabadságot és dicsóítja a szólásszabadságot. Tudjuk, hogy máshol is hangos a fiatalok, éljenez vagy abugol [tüntetésen lehurrog], de tovább nem megy, személyeket nem inzultál, otromba tréfával nem sért, nem terrorizál. Tüntetések mindig voltak Selmecbányán, voltak jó és rossz tréfák, de sohasem fájultak ennyire, mert a testi szellem, vagy a steingrubeni községi előjáróság [a főiskolások sajátos helyi közösség] elejét vette a durvaságnak, a kárt megtérítette, a félreértéseket kiegyenlítette. Az utóbbi évek keresetése már oly sok, oly nagy, hogy nem tudjuk tovább lenyelni, orvoslást és védelmet keresünk ott, ahol reméljük, hogy azt megtaláljuk és megkapjuk. Mert az ifjúságnak, a főiskolának is van szabályrendelete és törvénye, van előjárósága, rektora, fegyelmi bírósága, mely tétlenül nem nézheti a dolgokat és intézkedik, hogy csend és béke legyen. [...] Ne értse félre az ifjúság felszólalásunkat, csendet és békét akarunk.”¹⁹

E cikkre az Ifjúsági Kör elnöke május 20-án lapzártá felé átadott egy válaszcikket, amit azonban Kuti István nem jelentetett meg a Selmecbányai Hírlap május 22-ei számában, ennek következtében a helyzet tovább mérgesedett.

„Állítólag a cikk visszautasítása miatt haragudott meg reám az ifjúság s ennek köszönhetem, hogy május 24-én éjjel 12 óra felé egy 200-250 tagból álló bekormozott, álszakállal, albjusszal maszkírozott tömeg nem egyszerű macskazenével tisztelt meg, hanem ostromot intézett lakásom ellen. [...] Egy kilós, két kilós kövek repültek házam felé. De, amikor kertembe is behatolt 30-40 bekormozott alak, amikor egy nagy kő engemet is eltalált, s amikor az utcai tömegből két lövés is eldördült, ekkor felszólítottam a tömeget, hogy lakásomba és kertembe ne merjen behatolni s oszoljon szét. Felszólításomra újabb kőzápor volt a válasz s egyre többen tódultak be a kertbe. Ekkor ért mellém négy rendőröm s két tisztvisel-

lőm, akik közül egyik sortüzet parancsolt, de a levegőbe. Nem igaz az, hogy sokan megsérültek s vérükben heverték az utcán; nem igaz, hogy orvosi segélyre volt szükség. Szerencsére, nem történt semmi sebesülés. A tömeg a lövésekre elfutott s ostromállapotot rendezett a városban.”²⁰

A Selmecbányai Hírlap a május 29-ei számában ugyanakkor közölte Plentzner Frigyes ifjúsági kör elnök nyílt levelét, mely Kuti István említett, álnéven írt cikkére felelt. „Amennyire igaz az, hogy minden újság, amely szellemi és erkölcsi niveaujára csak valamennyire is kényes, álnév alatt egyeseket, sőt egész testületet támadó cikket nem közöl, ép oly igaz az is, hogy az álnév alatt gyáván támadót számba venni nem szokás. [...] Engedje meg tisztelt Egy polgár; [...] Ön a párt-szenvedélytől vakká tett lelkes kortes, azért kívánja a főiskolai ifjúság megrendszabályozását, mert az az ellenpárton állva lelkesedésével s működésével az ön kortes útjának gátat vet. [...] Az ifjúságnak pedig van önérzete, kell is lennie. S ha ezt az önérzetet ezekkel a szavakkal: Söpredéknek itt nincs mit keresnie! érzékenyen megsértik, akkor ha ehhez az önérzethez, cikkíró úr, hozzá képzelné, amije neki nincs, egy kis bátorságot és fiatal vért, akkor talán, megtudná érteni, hogy az ifjúságnak jogos volt a felháborodása. Ne értsen félre senki, nem akarom én ezzel az ifjúság szóban forgó tétét teljesen correctnek nyilvánítani, de igen, menteni akarom, mert meg vagyok győződve, hogy ez az ifjúság, amelyről ez az Egy Polgár azt szeretné, hogy érdek-hajbászó és önérzet nélküli tömeg legyen, semmi esetre sem ragadtatta volna magát arra, ami történt, ha különben is lobbanékony lelkületét önérzetének megsértésével fel nem izgatták volna. Arra nézve pedig, hogy a főiskola tanácsa, illetve tanári kara, mikor és miképp vonja fegyelmi bíróság elé az ifjúság egyes tagjait, azt jegyzem meg, hogy ezt ez az egy és valamennyi polgár nyugodtan rábízzhatja a tanárainkra, akik az ifjúságot, az ifjú lélek minden megnyilatkozását sokkal jobban megértik és párt-szenvedélytől nincsenek megvakulva, mint a méltatlanul ítélő Egy Polgár. [...] mégis célt téveszt minden olyan kísérlet, mely a város polgársága és ifjúság közötti békességet és egyetértést az ifjúság önérzetének megsértésével az ifjúság szétválasztásával akarja megeremteni. Már pedig ilyen volt, bármi módon szépíse is annak szerzője, a szóban forgó cikk is.”²¹

(Folytatjuk)

Dr. Fricz-Molnár Péter
osztályvezető, ITM

¹⁷ Pesti Hírlap, 33. (1910) 142. sz. 10. (jún. 15.).

¹⁸ Selmecbányai Hírlap, 20. (1910) 20. sz. melléklet (máj. 15.).

¹⁹ Selmecbányai Hírlap, 20. (1910) 20. sz. 4-5. (máj. 15.).

²⁰ Selmecbányai Hírlap, 20. (1910) 25. sz. 3. (jún. 19.).

²¹ Selmecbányai Hírlap, 20. (1910) 22. sz. melléklet (máj. 29.).